

**INGLIZ TILI DARSLARINI TASHKIL ETISHDA KOMMUNIKATIV
METODOLOGIYANING AHAMIYATI**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10396586>

Buzrukova Shohida

ANNOTATSIYA

Maqolada Ingliz tili darslarida kommunikativ usullar va ulardan foydalanish haqida soʻz boradi.

Kalit soʻzlar

kommunikativ metod, ijtimoiy muloqot, funksional muloqot, muloqot maqsadi, oʻqituvchi nutqi, kommunikativ metod bosqichlari.

АННОТАЦИЯ

В статье говорится о коммуникативных методах и их использовании на занятиях по английскому языку.

Ключевые слова

коммуникативный метод, социальное общение, функциональное общение, цель общения, речь учителя, этапы коммуникативного метода.

ABSTRACT

The article talks about communicative methods and their use in English classes.

Key words

communicative method, social communication, functional communication, purpose of communication, teacher's speech, stages of communicative method.

Jamiyat va zamonning ingliz tilini bilish darajasiga doimiy ravishda o'sib borayotgan talablari u yoki bu uslubni oqilona tanlash, ularni muayyan ta'lim sharoitlari, maqsadlari va ingliz tilini o'qitish bosqichiga qarab almashtirish masalasini ko'taradi. Ingliz tilini o'qitishning zamonaviy jarayonida turli xil usullar mavjudligini e'tirof etgan holda, shuni ta'kidlash kerakki, kommunikativ usul etakchi o'rinni egallaydi.

Kommunikativ metodologiyaga asoslangan darsda ishlash turli xildagi topshiriqlarni o'z ichiga olishi mumkin. Xususan, olim Liltvud darsda ikki xil vazifani ajratib ko'rsatadi: funksional muloqotga yo'naltirilgan va ijtimoiy muloqotga yo'naltirilgan. Birinchi guruhga rasmlarni taqqoslash, o'xshashlik yoki farqni topish, rasmlardagi hodisalarni to'g'ri tartibda joylashtirish, xarita yoki

chizmadagi bo'shliqlarni to'ldirish, ko'rsatmalarga amal qilish yoki masalani yechish kabi vazifalar kiradi. Ikkinchi guruhga suhbatlar, dialoglar, rolli o'yinlar, improvizatsiya yoki munozara kiradi.⁶

Yuqorida aytib o'tganimizdek, muloqot usulining asosiy maqsadi muloqotga o'rgatishdir. Ammo, agar o'quvchilar hali kerakli konstruktsiyalarga yoki lug'atga ega bo'lmasa, buni qanday qilish mumkin?

O'quvchilarning kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirishda tanlangan adabiyotlar, ma'lumotlar – umuman o'rgatiladigan materiallar – shunday bo'lishi kerakki u o'zida leksik va stilistik o'zgarishlarni o'z ichiga qamrab olishi bilan birga og'zaki va adabiy nutq tuzilmalarini aks ettirishi lozim.

Kommunikativ ta'lim mahoratlarini o'rgatish jarayonini shartli ravishda bir nechta bosqichga bo'lamiz mumkin.

Birinchi bosqichda o'quvchilar shaxsiy yoki o'qituvchilarni kasbiy yo'naltirilgan faoliyatlarini dinamik o'zgaruvchan holatlarda maqsadga yo'naltirilgan kuzatuvlarini hamda idrok etishlarini tashkil qilish kerak.

Ikkinchi bosqichda o'quvchilar o'qituvchilari bilan birgalikda ishlab chiqqan o'quv-kommunikativ topshiriqlarni amalga oshirish jarayonida kasbiy yo'naltirilgan mashqlarni bajarishadi.

Uchinchi bosqichda o'quvchilar tomonidan kasbiy yo'naltirilgan kommunikativ faoliyatni mustaqil amalga oshirishni o'zlashtirishadi.

Birinchi bosqichda o'zini yoki o'zaro ta'limni tashkil qilishni motivatsion asosi o'rnatuvchi kirish suhbatida o'qituvchi o'quvchilarga kommunikativ sherikchilik va hamkorlik prinsiplari asosida tashkil qilingan mashg'ulotni mazmun va mohiyatini tushuntiradi. O'qituvchining nutqi o'quvchini har qanday nutq faoliyati uchun namuna va yo'nalishdir.

O'quvchiga yaxshi namuna ko'rsatish uchun o'qituvchi o'z nutq faoliyatiga e'tibor berishi va quyidagilarga amal qilishi lozim:

1. Eng avvalo muloqotda sergap va surbet bo'lmalik.
2. Yangi materialni kiritishda, muammoli masalalarni hal qilishda oldindan tanish bo'lgan narsalarga izohlamaslik, ya'ni o'qituvchining vazifasi–o'quvchilar bilan o'ylash, o'quvchilar uchun emas.
3. O'qituvchining to'g'ri nutq faoliyati – tinglashni ham bilish, tilda yetarli bo'lmagan vositalarni o'z vaqtida aytish mahoratidir.
4. O'quv muloqotida o'quvchi uchun oddiy, tushunarli bo'lgan nutq ataylab murakkablashtirilgan nutq bilan almashib turishi kerak.
5. Aytilgan gapni tarjima qilish, o'quvchi o'qituvchini yaxshiroq tushunishi uchun.
6. O'qituvchi tomonidan quyidagi baholovchi xarakterda bo'lgan,

⁶ Langacker R. Concept, image and symbol. The cognitive basis of grammar. Berlin N.Y.: Mouton de Gruyter, 1991.

xushmuomalalik konstruksiyalarini «men bilishimcha», «agar adashmasam», «meni bunga yuz foiz ishonchim komil emas, lekin», «agar men eslasam» kabilarni to'g'ri ishlatish nutqni intellektual boyitadi va o'rganuvchilarga tez-tez ishlatiladigan nutq vositalari bilan tanishish imkonini beradi.

Ma'lumki, kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish uchun, - ayniqsa, chet tillarini o'rganish va o'rgatishda, ta'lim jarayonidagi dars soetlari etarli bo'lmaydi. Shu sababli til o'rganish va o'rgatishda darsdan tashqari mashg'ulotlar, fakultativ dars soatlari, iqtidorlilar bilan alohida, yaxshi o'zlashtirmocchilar bilan alohida shug'ullanish bu borada katta va muhim rol o'ynaydi. Darsdan tashqari mashg'ulotlar o'quvchiga chet mamlakatlarning an'analari, o'simlik va hayvonot olami, geografiyasi, bayramlari, muomala madaniyati, adabiyot va san'at hamda boshqa sohalarni kengroq bilish imkonini beradi. Ta'lim jarayonida ajratilgan dars soatlari ham, sinfdan tashqari mo'ljallangan mashg'ulotlar ham yangi pedagogik texnologiya asosida, noan'anaviy uslubda olib borilsa bilim saviyasining tez oshishiga omil bo'ladi. Bunda o'qituvchining roli kamayadi, ya'ni dars, mashg'ulot jarayonida o'quvchi mavzuni maqsadga ko'ra o'zi tushuna olishi, o'zlashtira olishi kerak, ya'ni o'qituvchi dars jarayonini nazorat qilib boradi, o'quvchining xatosini tuzatadi va to'ldiradi. Mashg'ulotlar davomida turli o'yinlar, rasmlar, buyumlar, qo'shiqlar, diagramma va filmlardan foydalanish chet tillarini o'qitishda o'qituvchiga ham yaqindan ko'mak beradi va o'quvchi ham ko'rgazmali qurollardan unumli foydalangan holda mavzuni oson va yaxshi o'zlashtiradi. Yangi pedagogik texnologiyalarning eng samarali usullaridan biri guruhlarga bo'lib dars o'tish jarayonidir. Guruhlarga bo'lishda ham turli usullarni qo'llash mumkin. Masalan, bir rasmni olib, to'rtga bo'linadi, rasm bo'laklari tarqatiladi. Rasm bo'laklarini olgan o'quvchilar rasmni butun holga keltirishadi va ular bitta guruh bo'lib darsda ishtirok etishadi. O'quvchilar guruhlarga bo'lingandan so'ng ularga turli topshiriqlar beriladi. Masalan, «Ferghana, district, Uzbekistan» kabi so'zlar ishtirok etgan 6-7 gapdan iborat «Farg'ona» matnini tuzishlari kerak. Yangi pedagogik texnologiya usullaridan biri bo'lgan xotirani sinash va mustahkamlash o'yinlari ham keng qo'llanilimoqda. Masalan, birinchi o'quvchi bir gap aytadi: I study at school. Ikkinchi o'quvchi shu gapni qaytib davom ettiradi: I study at school. I am 14. Keyin uchinchi, to'rtinchi o'quvchi va hokazo... Chet tillarini o'qitishda so'z boyliklarini oshirish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bu usullardan biri: Bir o'quvchi doskaga chiqadi, qolgan o'quvchilar harakatlar va mimikalar yordamida turli holatlarni namoyon etadilar. Doskadagi o'quvchi harakatni soz bilan ifoda etishi kerak. Masalan, bir o'quvchi kulish holatini ko'rsatadi. Yana bir o'quvchi kitobni qo'lga olib o'qish jarayonini ko'rsatadi. To read. Va hokazo. Hozirgi kunda mamlakatimizda chet tilini o'rganishga bo'lgan ehtiyoj tobora kuchayib bormoqda. Chunki qaysi sohani olmang, chet tili, xususan,

ingliz tilidagi so'zlarga duch kelasiz. Turli kompaniyalarning shartnomalari ham ingliz tilida imzolanadi, kompyuter, bank ishlari tizimi, meditsina, huquqshunoslik, qo'yinchi, xalqaro tashkilotlar ham asosan ingliz tiliga bog'langan. Shunga ko'ra chet tillarini o'rganishni engillashtirish maqsadida turli metodik qo'llanmalar, usullar ishlab chiqilmoqda. Yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanish chet tilini o'rganishda ijobiy samaralar bermoqda.

O'rganilgan grammatik tuzilmani matn orqali taqdim etish (og'zaki yoki yozma): o'quvchilar matnни o'qiydilar yoki tinglaydilar, matn mazmuni bo'yicha savollarga javob beradilar O'rganilayotgan tuzilma bilan bevosita ishlash: o'quvchilar uni matndan topadilar, o'qituvchi yordamida ushbu tuzilmaning tilda qanday ishlashi qoidasini xulosa qiladilar.

Nazorat qilinadigan amaliyot: talabalar ushbu tuzilmani ishlab chiqish uchun yozma topshiriqni bajaradilar: bo'shliqlarni to'ldirish, kerakli javobni tanlash va h.k.

Erkinroq mashq: talabalar o'rganilayotgan tuzilmani qo'llash talab qilinadigan og'zaki topshiriqni bajaradilar. Cheklangan aloqa nazarda tutilgan mashq: Talabalar topshiriqni juftlik yoki guruhlarda bajaradilar, ularda umumiyroq topshiriq beriladi. Uni amalga oshirishda ular yangi o'rganilgan konstruktsiyadan, ularga ma'lum bo'lgan boshqa har qanday til vositalaridan foydalanishlari mumkin.

O'qituvchi ko'pincha qat'iy nazoratchi rolini o'ynaydigan boshqa usullardan farqli o'laroq, muloqot usulida o'qituvchiga bir nechta alohida talablar qo'yiladi, ya'ni boshqa davlat yoki millatning madaniyatini yetarli darajada idrok etish, o'z madaniyati bilan o'xshashlik va farqlarni topish qobiliyati, o'zaro tushunishga erishish qobiliyati ayniqsa muhimdir.

Shu bilan birga, sinfda yoki chet tili kabinetida o'quv mashg'ulotlarini tashkil etish, muloqot muhitini, kommunikativ muhitni yaratish, guruh, o'quv xonasini tashkil etishga qo'yiladigan talablarga alohida o'rin beriladi. [individual ish](#) tinglovchilar, guruhlar va juftliklarni shakllantirish texnikasi, o'quv mashg'ulotlari davomida o'quv faoliyatini boshqarish usullari sifatida qaraladi.⁷

Umuman olganda, Yevropa ta'lim tizimiga ko'ra, chet tilidagi nutqni quloq orqali idrok etish ko'nikmalarini rivojlantirish va takomillashtirish tinglovchilarning tabiiy nutqni o'z ehtiyojlariga mos ravishda idrok etish va tushunish qobiliyatini ham muloqot sharoitida ham shakllantirishdan iborat. Keyingi tavsiyalar bloki o'qish ko'nikmalarini shakllantirish, rivojlantirish va takomillashtirishga bag'ishlangan. Bu yerda asosiy vazifa tinglovchilarni notanish matnlarni chetdan yordamsiz, faoliyatning turli maqsadlariga muvofiq

⁷ Махкамова Г. Концепция формирования межкультурной компетенции студентов факультетов английского языка. - Ташкент: Фан, 2010.

o'qilayotgan narsani tezlik va tushunish darajasida o'qishga tayyorlashdir.⁸

Matndan keyingi bosqichda o'quvchilarga quyidagi vazifalar taklif etiladi:

- matn mavzusi yoki mavzusiga o'z munosabatini bildirish;
- o'z tajribasi bilan bog'lash;
- matnning turli talqinlarini muhokama qilish va bahslashish;
- analogiya bo'yicha yangi matn yaratish, batafsilroq ishlab chiqish yoki

uning tematik mazmunini kengaytirish;

- Matnga munosabatini bildirish;
- kalit so'zlar asosida matnni qayta qurish yoki qayta yaratish;
- rezyumeni yozish;
- matndan grammatika va lug'atni o'rganish, sinonim va antonimlarni

topish va h.k.⁹

ADABIYOTLAR:

1. Langacker R. Concept, image and symbol. The cognitive basis of grammar. Berlin N.Y.: Mouton de Gruyter, 1991.
2. Махкамова Г. Концепция формирования межкультурной компетенции студентов факультетов английского языка. - Ташкент: Фан, 2010.
3. Jonnson-Laird Ph.N. Mental Models: Towards a Cognitive Science of Language, Inference and Consciousness. Cambridge.: CUP, 1983.
4. Jonnson-Laird Ph.N. Mental Models: Towards a Cognitive Science of Language, Inference and Consciousness. Cambridge.: CUP, 1983.

⁸ Jonnson-Laird Ph.N. Mental Models: Towards a Cognitive Science of Language, Inference and Consciousness. Cambridge.: CUP, 1983.

⁹ Jonnson-Laird Ph.N. Mental Models: Towards a Cognitive Science of Language, Inference and Consciousness. Cambridge.: CUP, 1983.